

**Archeologisch vooronderzoek Park Groot Schijn fase 2,
zone sportkamer (project A412)
Deurne**

NOTA VAN DE DIENST ARCHEOLOGIE STAD ANTWERPEN
Jef Vanswevelt
februari 2016

COLOFON

Onderzoek

Archeologisch vooronderzoek
Park Groot Schijn fase 2, zone sportkamer

Vergunningsnummer

2015/534

Opdrachtgever

Stad Antwerpen

Uitvoerder

Stad Antwerpen dienst archeologie
Veldwerk: Femke Martens
Jef Vansweevelt

Datum veldonderzoek

11 januari 2016

Auteurs

Jef Vansweevelt

copyright Stad Antwerpen afdeling archeologie

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de Stad Antwerpen afdeling archeologie mag geen enkel onderdeel of uittreksel van deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

Postadres: Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen

Kantooradres: Francis Wellesplein 1 – 2018 Antwerpen

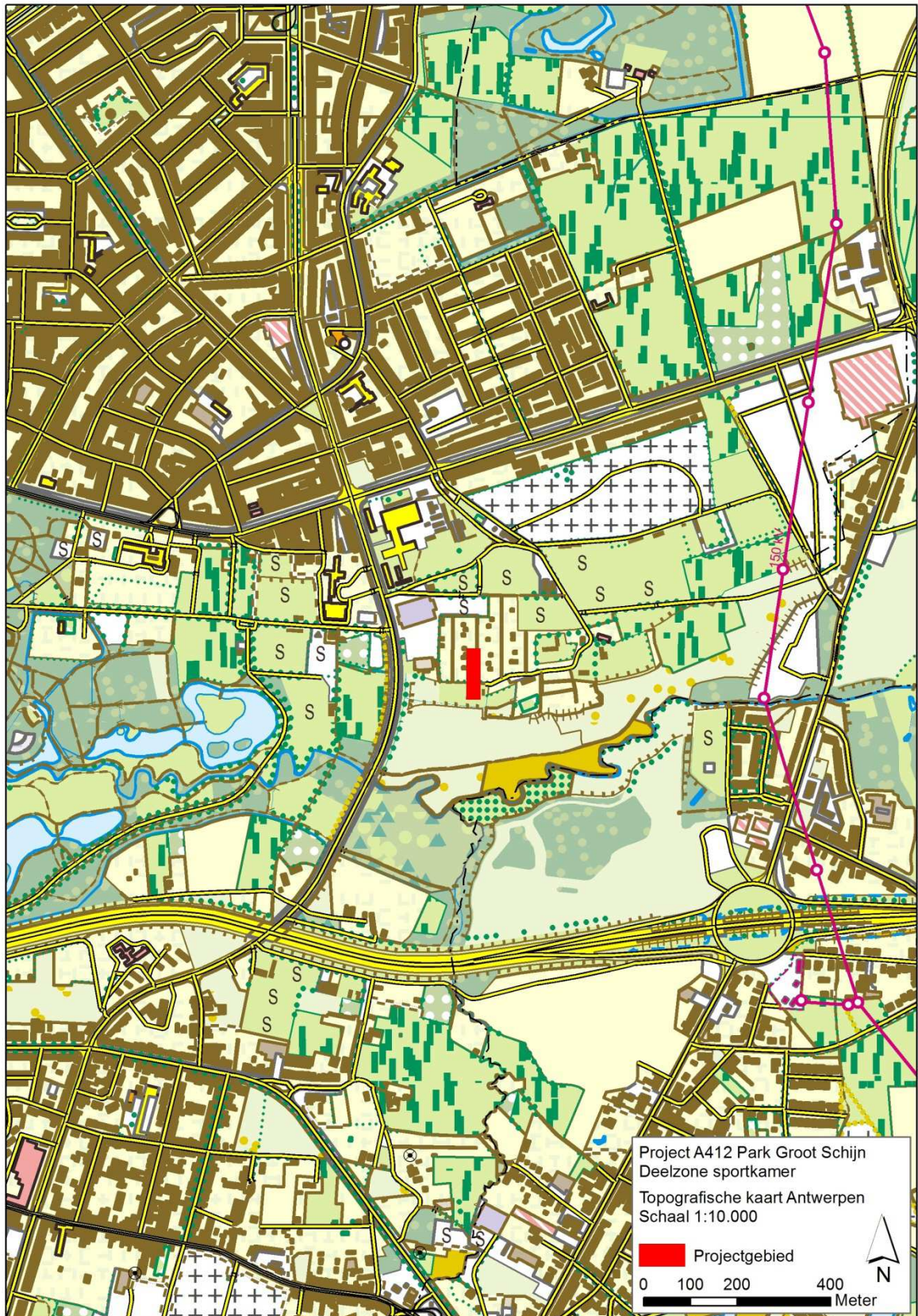
1. Identificatie van het onderzoeksgebied

1.1. Administratieve gegevens

Provincie	Antwerpen
Gemeente	Antwerpen
Deelgemeente	Deurne
Centrumcoördinaten	X: 158.089,708 Y: 211.803,314
Kadastergegevens	Afdeling: 31/Sectie: B/Perceel: 121K2 en 166C
Naam van de site	A412 Park Groot Schijn fase 2, zone sportkamer

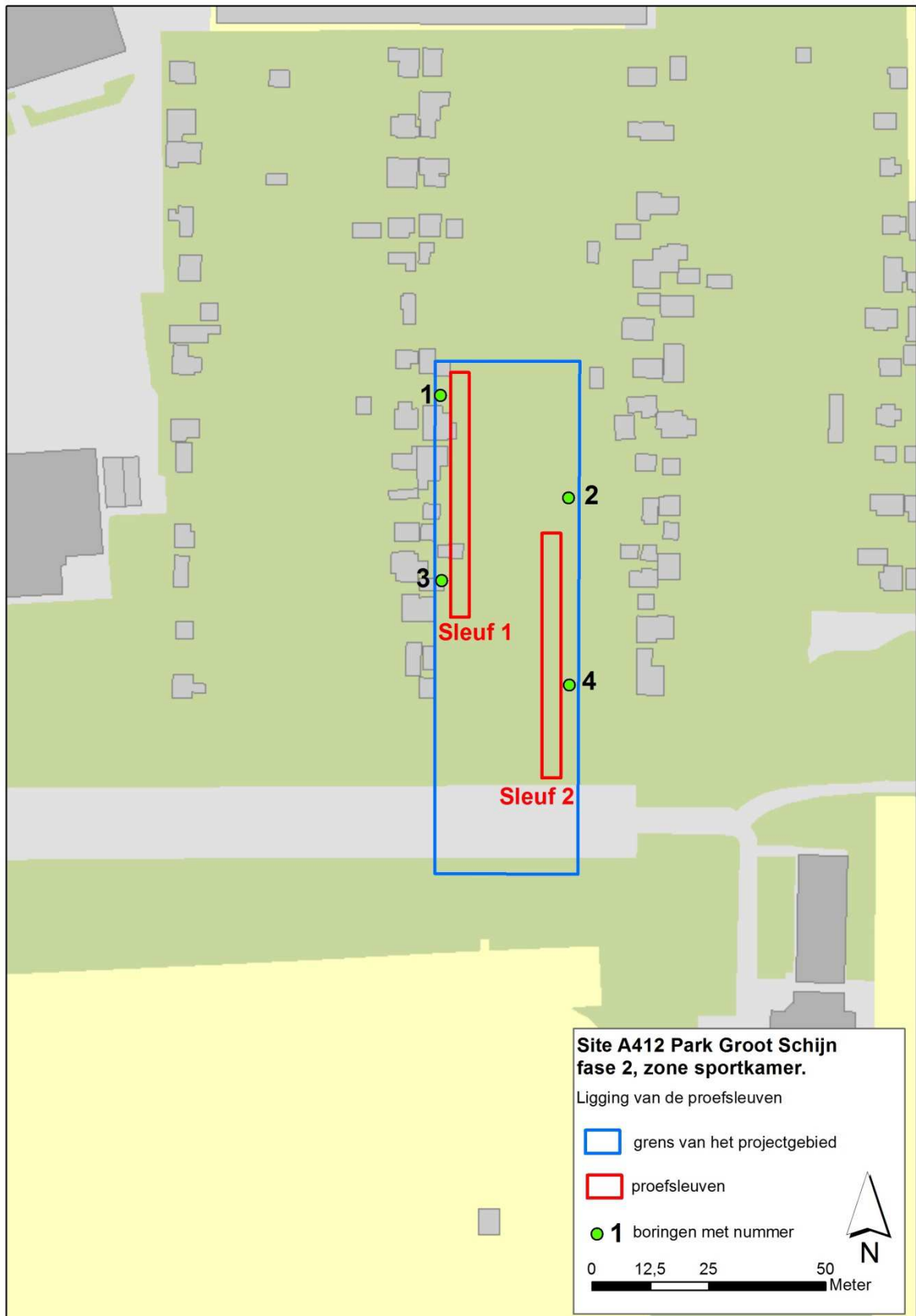

1.2. Kaarten

Figuur 1 Aanduiding van het onderzoeksgebied op de topografische kaart

Figuur 2 Ligging van beide aangelegde proefsleuven en de eerder uitgevoerde boringen

2. Inleiding

Het 'masterplan Park groot Schijn' van de stad Antwerpen te Deurne-Ruggeveld voorziet in allerlei inrichtingen voor recreatie, sport en natuur. Fase 1 van het masterplan is reeds uitgevoerd en behelst de zone aan de zuidzijde van de snelweg E313/E34. Het huidige onderzoek gebeurt in het kader van fase 2 van het masterplan, waarbij inrichtingswerken gepland zijn in het gebied ter hoogte van de Ruggeveldlaan/A. van de Wielelei.

De inrichtingswerken zijn opgedeeld in verschillende deelzones waarvan de 'zone sportkamer' er één is. Centraal in de zone sportkamer is de aanleg voorzien van 2 sportgebouwen met ten oosten en westen daarvan telkens 2 nieuwe sportvelden. Het archeologisch proefsleuvenonderzoek heeft alleen betrekking op de centrale zone van de sportgebouwen.

Voor de aanleg van de sportvelden is geen veldonderzoek uitgevoerd omdat de geplande bodemingrepen vooral bestaan uit het ophogen van het terrein zodat geen archeologische lagen verstoord worden. Aan de zuidzijde van de sportvelden wordt weliswaar ontgraven, maar deze graafwerken zijn beperkt tot ophogingspakketten die hier in het verleden zijn aangebracht.

Voor de fundering van de gebouwen centraal in de zone 'sportkamer' zal – na de egalisatie van het terrein – tot circa 1,5 m afgegraven worden onder het nieuwe maaiveld. Deze graafwerken reiken in de meeste zones dieper dan het oorspronkelijke maaiveld, zodat een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk was. Het onderzoeksgebied omvat de zone van de toekomstige sportgebouwen (inclusief werfzone) en heeft een oppervlakte van 3.390 m² (figuur 1 en 2). Het veldonderzoek bestond uit 2 fasen, namelijk een booronderzoek gevolgd door een proefsleuvenonderzoek (§ 4.1).

Het dossier A412 bevindt zich bij de stedelijke dienst archeologie (contactadres: Grote Markt 1, 2000 Antwerpen).

3. Beknopt bureauonderzoek

3.1. Bodem en geomorfologie

Landschappelijk gezien ligt het gebied op de noordrand van de vallei van het Groot Schijn. Door allerlei bodemingrepen in het verleden – waaronder het gebruik van de beekvallei als stort – is het natuurlijke reliëfverloop grondig verstoord. Ook de zuidrand van het projectgebied is sterk opgehoogd, maar in de overige delen is het oorspronkelijke maaiveldniveau bewaard. Volgens de bodemkaart (www.geopunt.be) liggen ter hoogte van het onderzoeksgebied 'matig natte lemig zandgronden met een weinig duidelijke ijzer en/of humus B horizont en klei-zand op geringe diepte (code w-Sdf).'

3.2. Gekende sites en historische kaarten

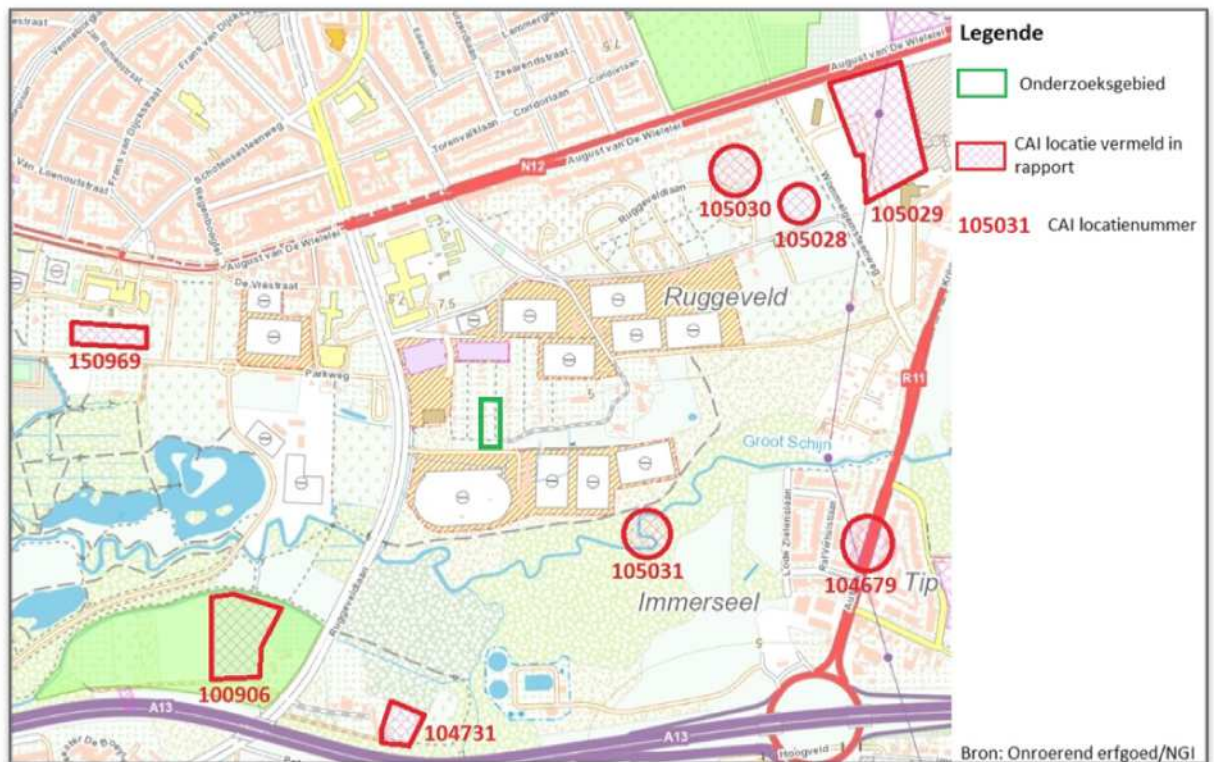
De historische hoeve 'Ruggeveld', waarvan de gebouwen nog steeds bestaan, ligt circa 250 m ten oosten van het onderzoeksgebied. Deze hoeve is niet opgenomen in de CAI (centraal archeologisch inventaris), maar staat wel in de inventaris van het bouwkundig erfgoed als 'Scintbrochhoeve'. Het betreft een oorspronkelijk omgrachte hoeve die al in de 14^e eeuw vermeld wordt als 'Moederhofstede'. De huidige gebouwen stammen voornamelijk uit de 19^e eeuw met mogelijk nog delen uit de 18^e eeuw (Agentschap Onroerend Erfgoed 2016; ID 11246). Het onderzoeksgebied maakt deel uit van het voormalige akkerareaal rondom deze hoeve.

In de databank van de CAI zijn geen sites bekend uit de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied. Desondanks is de Schijnvallei te Deurne rijk aan archeologische vindplaatsen, wat geïllustreerd wordt door verschillende gedocumenteerde sites uit de wijdere omgeving. Hieronder zijn vuursteenvindplaatsen uit de Steentijd goed vertegenwoordigd.

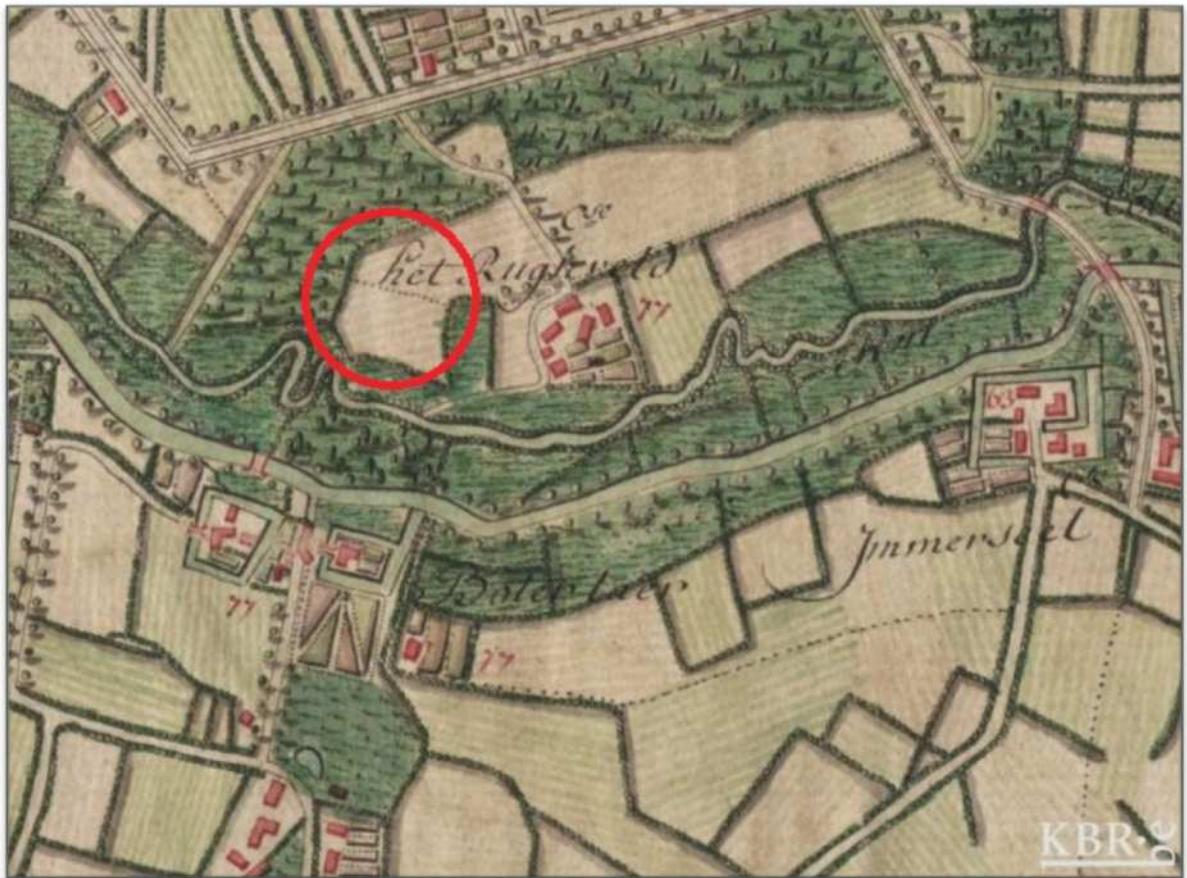
Een dergelijke vuursteenvindplaats ligt circa 300 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied nabij de huidige oevers van het Schijn (CAI locatie 105031). Circa 580 m noordoostwaarts liggen aan de rand van de beekvallei zelfs meerdere Steentijdsites (CAI locaties 105028, 105029 en 105030). Circa 630 m ten westen van het onderzoeksgebied is een vuursteenconcentratie uit het Mesolithicum bekend ter hoogte van het 'Rozenhof' (CAI locatie 150969).

Bij een prospectie van een akker circa 550 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied zijn enkele handgevormde scherven verzameld waarvan tenminste een deel uit de IJzertijd dateert (CAI locatie 100906). Buiten de hoeve 'Ruggeveld', ligt nog een historische omgrachte hoeve in de omgeving ('Boterlaarhof'; CAI locatie 104731). Tenslotte is er de locatie van het inmiddels verdwenen kasteel 'Immerseel' op circa 680 m ten oosten van het onderzoeksgebied (CAI locatie 104679).

Figuur 3 *Overzicht met de in het rapport vermelde CAI locaties*

De hoeves en het kasteel zijn ook afgebeeld op historische kaarten. Het meest illustratief is de Ferrariskaart uit de late 18^e eeuw, hoewel de schaalverdeling voor het gebied niet correct is (figuur 4; www.kbr.be). Op deze kaart is de zone van het onderzoeksgebied voornamelijk ingekleurd als akker met aangrenzend nattere beekdalgraslanden en aan de (noord)westzijde grote percelen bos. Ten zuiden van het Schijn loopt de inmiddels gedempte 'Herentalse vaart'. Dit kanaal ligt op andere historische kaarten – met een betere schaalverdeling – echter een stuk verder naar het zuiden. In de loop van de 20^e eeuw is een groot deel van het onderzoeksgebied in gebruik genomen als volkstuin. Recent zijn de volkstuintjes opgegeven in het kader van het masterplan Park groot Schijn. De voormalige tuingebouwtjes zijn nog te zien op figuren 1 en 2.

Figuur 4 Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van onder onderzoeksgebied (rode cirkel)

4. Resultaten van het veldonderzoek

4.1. Onderzoeksstrategie

Voorafgaand aan de proefsleuven is binnen het onderzoeksgebied een bodemkundig booronderzoek uitgevoerd door de archeologische dienst van de stad Antwerpen (figuur 2; veldwerk op 18-09-2015). Dit onderzoek diende de mate van bodemverstoring na te gaan. In totaal zijn 4 boringen uitgevoerd, waarvan 3 tot een diepte van 120 cm onder het maaiveld en 1 tot 230 cm onder het maaiveld (boring 1). Ter hoogte van het metersdikke ophogingspakket aan de zuidrand zijn geen boringen uitgevoerd. Op basis van de resultaten van het booronderzoek kon het voorkomen van archeologische vindplaatsen niet worden uitgesloten. Daarom is vervolgens een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

Er is 12,5 % van het onderzoeksgebied onderzocht met 2 proefsleuven van circa 210 m² (afmetingen 2 m X 105 m; totale oppervlakte 420 m²). Bij de inplanting van de sleuven is rekening gehouden met de huidige toegangsweg van de atletiekweg. Beide sleuven zijn dwars op de Schijnvallei georiënteerd (noord – zuid richting).

Bij beide proefsleuven is met een kraan afgegraven tot de top van de onverstoorde, natuurlijke bodem. De diepte van de uitgraving bedraagt 40 á 60 cm onder het maaiveld. Om de bodemopbouw goed in beeld te brengen, is aan de noord- en zuidkant van beide sleuven een dieper bodemprofiel aangelegd. Waar nodig is het vlak handmatig afgeschaafd om de leesbaarheid te verbeteren.

Figuur 5 Het onderzoeksterrein met een deel van sleuf 2 op de voorgrond

4.2. Bodem

Op basis van de boorgegevens en profielen in de proefsleuven, kunnen de gegevens uit de bodemkaart aangevuld worden. Het maaiveld bestaat uit een 10 tot 40 cm dikke, donker grijsbruine bouwvoor waaronder de natuurlijke bodem ligt. In de sleufprofielen wordt de bouwvoor gemiddeld dunner naar het zuiden toe. Mogelijk weerspiegeld dit de grens van het historische akkerareaal, waarbij de voormalige beekdalgraslanden aan de zuidzijde een dunnere bouwvoor hebben (zie § 3.2).

Het bovenste pakket van de natuurlijke bodem bestaat uit zwak humeus, grijsbruin zand of lemig zand. Vooral in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied is deze laag gedeeltelijk verstoord door bioturbatie en recente bodembewerking (zie verder). Waar de verstoring gering is, is vaak een relatief goed ontwikkelde, 15 á 30 cm dikke B-horizont te zien met ijzer en/of humus inspoellaagjes (figuur 6).

Vanaf 55 á 80 cm onder het maaiveld komen tertiaire afzettingen voor die bestaan uit afwisselend zand- en kleilagen. Tijdens het booronderzoek is in boring 1 glauconiethoudend zand met schelpenresten aangetroffen op een diepte van circa 2 m onder het maaiveld.

Bodemverstoringen zijn enerzijds veroorzaakt door bioturbatie (vooral mollengangen). Ingrijpendere verstoringen zijn vooral in verband te brengen met bodembewerking in de volkstuintjes die tot recent op het terrein lagen. Hierdoor is de bodem verstoord tot 35 á 60 cm onder het maaiveld. De bouwvoor vormde een buffer tegen deze recente verstoring, wat valt af te leiden uit het feit dat de natuurlijke bodem meer verstoord is naarmate de bouwvoor dunner is (figuur 6). Diepe verstoringen zijn beperkt tot enkele recente afvalkuilen en leidingen.

Figuur 6 Links: profiel met dunne bouwvoor en vooral door bioturbatie verstoorde natuurlijke bodem (zuidzijde sleuf 2)

Rechts: profiel met dikke bouwvoor en relatief goed ontwikkelde B-horizont (noordzijde sleuf 1)

4.3. Sporen

Er zijn geen archeologische sporen aangetroffen tijdens het onderzoek. Buiten enkele recente verstoringen (afvalkuilen en leidingen) die in verband staan met de voormalige volkstuintjes op het terrein, zijn geen bodemverkleuringen vastgesteld.

4.4. Vondsten

Er is tijdens het onderzoek slechts 1 archeologische vondst per sleuf aangetroffen. Het betreft 2 aardewerkscherven uit de verstoorde toplaag van de natuurlijke bodem. Beide vondsten zijn sterk verweerde, kleine wandscherven. Zowel het baksel als de vorm zijn weinig kenmerkend, zodat een goede datering niet mogelijk is. Omdat de scherfjes zich in een secundaire context bevonden, is de herkomst niet te achterhalen.

5. Conclusies en aanbevelingen

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat in het onderzoeksgebied geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Daarom is geen verder archeologisch onderzoek nodig in het kader van de aanleg van beide sportgebouwen centraal in de zone 'sportkamer'.

Het ontbreken van archeologische sites is niet te wijten aan bodemverstoringen. Bij het veldonderzoek is immers vastgesteld dat het natuurlijke bodemprofiel matig tot goed bewaard is. Zo is in enkele zones een duidelijk ontwikkelde B-horizont aanwezig en zijn geen diepe verstoringen over een grote oppervlakte vastgesteld.

Advies bij de aanleg van de sportvelden

In de zone van de 4 sportvelden is geen proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (zie § 2) maar het is aannemelijk dat het bodemprofiel er gelijkaardig is, hoewel lokale verschillen kunnen voorkomen. Daarom kunnen archeologische vindplaatsen voorkomen in de zone van de sportvelden vanaf een diepte van 35 á 60 cm onder het maaiveld (diepte van de onverstoorde bodem; zie § 4.2).

Op basis van het voorgaande wordt voor de aanleg van de sportvelden aanbevolen om eventuele afgravingen, voorafgaand aan de geplande ophoging, te beperken tot de strikt noodzakelijke diepte en oppervlakte. Tevens wordt aanbevolen om na afgravingen geen werfverkeer toe te laten op de graafvlakken.

BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Scintbrochhoeve. Inventaris Onroerend Erfgoed*. Opgehaald van <https://id.erfgoed.net>

Koninklijke Bibliotheek van België: *Ferrariskaart*. Opgehaald van <http://www.kbr.be>

Databank Ondergrond Vlaanderen: *Bodemkaart van België (1:20.000)*. Opgehaald van <https://dov.vlaanderen.be>

TREFWOORDEN

Deurne – Park Groot Schijn – Antwerpen